

Голові спеціалізованої
вченої ради ДФ 20 051.064
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору мистецтвознавства, професору
Дутчак Віолетті Григорівні
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора мистецтвознавства, професора, професора кафедри
музичного мистецтва Таврійського національного
університету імені В. І. Вернадського Зосім Ольга Леонідівни
на дисертаційну роботу Борин Ольги Василівни
**«Вокальне виконавство дітей у контексті популярної
музичної культури України (кінець ХХ – початок ХХІ століть)»**,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 Музичне мистецтво

Актуальність теми дослідження. Відкритість сучасного музичного простору та доступність різноманітного музичного контенту для усіх верств населення сприяє широті музичного світогляду молодого покоління українських слухачів. Збільшення можливостей сучасних дітей, які можуть не лише бути пасивними споживачами мистецького продукту, а й брати активну участь у формуванні музичного простору сьогодення, пов'язане з появою численних фестивалів, конкурсів, телевізійних талант-шоу, де молоді виконавці мають можливість виявити свої таланти. Серед усіх видів музикування у дітей безумовним пріоритетом користується вокальне мистецтво як таке, що дозволяє усебічно розкритися творчим здібностям юних виконавців завдяки поєднанню у вокальних творах музики і слова, а у їх концертній реалізації – хореографії та сценічної майстерності.

Поява численних дитячих конкурсів є важливою складовою в розвитку творчого потенціалу молодого покоління, формуванні їх музичного смаку та базових світоглядних установок. Важливість дитячої творчості важко переоцінити, оскільки вона формує фундамент музичної культури держави, а тому потребує як всебічної підтримки у практичній площині, так і наукової рефлексії. Якщо вокальне мистецтво у його виконавській складовій в контексті конкурсно-фестивального руху, в тому числі в мистецьких телевізійних проєктах, вже потрапляло у поле зору науковців, то музична творчість дітей, яка є невід'ємною частиною сучасного музичного простору, ще належним чином не усвідомлена. Отже, актуальність дослідження О. Борин полягає в науковій рефлексії дитячого вокального виконавства як складової сучасної популярної музичної культури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження відповідає комплексній науковій темі кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва Навчально-наукового інституту мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Народно-інструментальна музика України і зарубіжжя: аспекти взаємодії фольклорного і академічного напрямів» (державний реєстраційний номер 0113U0063890).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується широкою джерельною базою, актуальною науковою літературою та сучасними теоретико-методологічними підходами. Об'єктивність дослідження обумовлена як оперуванням великою кількістю фактологічного матеріалу та його аналізом (відео учасників дитячих конкурсів, фестивалів та шоу «Голос. Діти», положення конкурсів та фестивалів, офіційні сторінки закладів мистецької освіти у соціальних мережах та ін.), так і безпосереднім спілкуванням з виконавцями та їх викладачами (інтерв'ю з учасниками шоу «Голос. Діти» та педагогами з вокалу, що наведені у *додатках В і Д*). Репрезентативними є *додатки Б та Е*, які подають статистичний аналіз талант-шоу «Голос. Діти» (5 сезонів, 2012–2019 роки). Не

менш вагомою є теоретична база дослідження, що включає мистецтвознавчі та культурологічні праці з питань популярної музичної культури, роботи, присвячені питанням дитячого вокального виконавства, дослідження з педагогіки та психології. Використання різноманітних методів і підходів, зокрема культурологічного, комплексного, компаративного, аналітичного, функціонального, системного, спостереження, контент-аналізу, інтерв'ю та ін., обумовило усебічне охоплення проблемних зон, заявлених у дисертаційній роботі, та дозволило вибудувати вірну дослідницьку стратегію. Таким чином констатуємо, що наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, є обґрунтованими.

Наукова новизна результатів дослідження та їх наукова обґрунтованість. Усі положення наукової новизни забезпечується вагомістю джерельної бази, теоретико-методологічним підґрунтям та сучасними науковими підходами. У дисертації О. Борин вперше здійснено комплексне дослідження вокального виконавства дітей в контексті популярної музичної культури України; уточнено зміст понять «естрадна музика», «популярна музика» та «масова музика»; на основі аналізу джерельної бази дослідження сформовано авторське визначення поняття «вокальне виконавство дітей»; охарактеризовано чинники формування вокального виконавства дітей у мистецтві естради, а також фізіологічні та психологічні особливості дитячого вокального виконавства; проаналізовано структуру освітніх інституцій дитячого вокального виконавства в Україні XXI століття; окреслено роль персоніологічного менеджменту в розвитку дитячого вокального виконавства; досліджено особливості участі дітей у вокальних фестивалях, конкурсах і талант шоу в контексті популярної музичної культури.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Теоретичне значення дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу вокального виконавства дітей в контексті популярної музичної культури України кінця XX – початку XXI століть. Практичне значення дисертації полягає в тому, що його матеріали можуть увійти до методичних посібників і

підручників та бути покладені в основу лекційних курсів з історії естрадного мистецтва, вокального виконавства, музичної педагогіки, а також стати в нагоді викладачам з вокалу, які працюють з дітьми.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація має таку структуру: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг дисертації становить 309 сторінок, з них основного тексту 170 сторінок, список використаних джерел налічує 257 позицій.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження та вказано на його зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні та географічні межі, окреслено теоретичну та методологічну основу дисертації, сформульовано наукову новизну та зазначено практичне значення проведеного дослідження, вказано на особистий внесок здобувача, подано відомості про апробацію, публікації, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ *«Теоретичні засади популярної музичної культури України періоду незалежності (кінець ХХ – початку ХХІ століть)»* презентує теоретично-методологічну базу дослідження. У підрозділі 1.1 *«Інтерпретація поняття “популярна музична культура” у наукових дослідженнях»* авторка обґрунтовує використання базової дефініції – «популярна музична культура», зазначаючи, що вона найбільш точно відповідає музичній творчості, яка є загальнодоступною та має неабияку популярність серед широких верств населення, незалежно від напрямку та стилю. Підрозділ 1.2 *«Вокальне виконавство дітей як вияв популярної музичної культури»* присвячено визначенню іншої базової дефініції роботи – «вокальне виконавство дітей». Дослідниця зосереджує увагу передусім на естрадному вокалі як тому, що користується найбільшим попитом у юних виконавців, та зазначає, що, попри доволі значну кількість праць з теорії, історії та практики естрадного вокального мистецтва, в українській науці бракує розвідок, що присвячені саме дитячому естрадному вокальному виконавству. Враховуючи недостатню

розробленість теоретичної бази досліджуваного явища, авторка пропонує свою дефініцію дитячого вокального виконавства, яке вона визначає як «вид музичної діяльності дітей, що полягає у виконанні та передачі змісту музичного твору за допомогою голосу і який відповідає індивідуально-віковим, психологічним особливостям та фізіологічним можливостям виконавця» (с. 51). У підрозділі 1.3 *«Історіографія, джерельна база та методологія дослідження»* здобувачка більш деталізовано та системно подає відомості про найважливіші наукові праці з досліджуваної тематики, характеризує джерельну базу й методологію дослідження, тим самим підсумовуючи теоретичну частину роботи.

Другий розділ дисертації – *«Структура та процес формування вокального виконавства дітей»* – присвячений різним аспектам дитячого вокального виконавства. У підрозділі 2.1 *«Чинники формування вокального виконавства дітей у мистецтві естради»* виокремлено основні складові вокального виконавства дітей у музичному мистецтві естради, до яких авторка відносить пластику сценічного руху, артистизм, роботу з мікрофоном, сценічний костюм, репертуар, які сприяють створенню цілісного сценічного образу виконавця. Підрозділ 2.2 *«Фізіологічні та психологічні особливості дитячого вокального виконавства»* зосереджує увагу на зазначених аспектах дитячої музичної творчості. Дослідниця слушно зауважує, що дитяче вокальне виконавство необхідно розглядати не лише з позицій вокально-виконавських і вокально-технічних прийомів, а обов'язково зважати на фізіологічні, індивідуально-вікові та психологічні особливості дітей (с. 81). Враховуючи мистецтвознавчий напрям дослідження, авторка у вікових класифікаціях дитячого розвитку використовує не лише психологічний і педагогічний, а й мистецтвознавчий підхід.

У підрозділі 2.3 *«Структура освітніх інституцій дитячого вокального виконавства в Україні XXI століття»* виокремлено дві форми організації музично-педагогічного процесу – шкільний та позашкільний, окреслено їх специфіку. Охарактеризовано діяльність приватних («Dream School», «Talent

School», «Star Time», «Star Team») та державних і комунальних (Білоцерківської школи мистецтв № 5, Мукачівська дитяча школа мистецтв ім. С. Ф. Мартона) освітніх закладів України. Авторка у роботі віддає пріоритет позашкільній освіті, справедливо зазначаючи, що «навчання в закладах позашкільної освіти полягає в забезпеченні реалізації бажань та уподобань дітей відповідно до їхніх інтересів. Заняття тут мають неформальний характер та послідовно переходять з одного етапу в інший, залежно від особистих потреб та цілей, що забезпечує індивідуальний підхід до кожного учня» (с. 105), що є важливим для всебічного розкриття таланту юних виконавців. Підрозділ 2.4 *«Персонологічний менеджмент дитячого вокального виконавства»* зосереджено на персонологічному вимірі вокального виконавства дітей. Дослідниця зазначає, що викладач вокалу має не лише генерувати творчі ідеї та залучати учнів до музично-творчої діяльності, а й бути ефективним менеджером та управлінцем (с. 108). Як зразок поєднання педагогічної та менеджерсько-управлінської діяльності вона розглядає роботу Ірини Батюк, Оксани Лісовської та Рімми Шаповалової, зазначаючи, що особистість педагога з вокалу та його лідерські якості відіграють важливу роль у розвитку вокальних здібностей юних виконавців.

Третій розділ дисертації – *«Фестивалі та конкурси як засоби формування вокального виконавства дітей в контексті популярної музичної культури»* – розглядає питання дитячого вокального виконавства крізь призму конкурсно-фестивального руху. Підрозділ 3.1 *«Участь дітей у всеукраїнських та міжнародних конкурсах та фестивалях»* присвячено характеристиці найбільш значимих українських та міжнародних конкурсів і фестивалів для дітей та молоді – Всеукраїнського фестивалю сучасної пісні та популярної музики «Червона рута», благодійного дитячого фестивалю «Чорноморські Ігри», Міжнародного фестивалю «Молода Галичина» та Дитячого пісенного конкурсу «Євробачення». Авторка роботи наголошує, що участь дітей у різноманітних конкурсах і фестивалях дає можливість проявити себе як артиста і стимулює для подальшого особистісно-професійного розвитку. У підрозділі

3.2 «Дитячі розважальні шоу в сучасному медіа просторі» охарактеризовано єдине в Україні телевізійне вокальне шоу для дітей «Голос. Діти», для якого, на відміну від інших українських талант-шоу («Маленькі гіганти», «Україна має талант. Діти», «Круче всех»), встановлено високі вимоги щодо володіння голосом. Окреслено специфіку «Голос. Діти», вказано його відмінність від «дорослого» аналогу, подано характеристику усіх його 5 сезонів. Дослідниця зазначає, що талант-шоу «Голос. Діти» – це і вдосконалення вокальної майстерності, формування навичок роботи перед камерою, але передусім – безцінний досвід виступів перед багатомільйонною телевізійною аудиторією (с. 162).

Висновки дисертації узагальнюють результати дослідження, вони відповідають поставленій меті та завданням, є методологічно обґрунтованими. Список використаних джерел є репрезентативним і відображує рівень опрацювання наукової літератури з досліджуваної проблематики. Оформлення списку відповідає вимогам Національного стандарту України 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій у наукових публікаціях. За темою дисертації здобувачкою опубліковано 13 наукових праць, з них 3 статті у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б»), 1 стаття в науковому періодичному зарубіжному виданні, 9 публікацій в інших наукових виданнях та збірниках матеріалів конференцій. Наукові праці, які опубліковані за темою дисертації, містять науково обґрунтовані результати відповідно до поставлених завдань та характеризуються аргументованістю й логічністю викладу.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. У ході аналізу змісту дисертаційної роботи О. Борин порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, текстових запозичень без посилань, фабрикацій та фальсифікацій) не виявлено. Дисертація є самостійно

виконаним науковим дослідженням, всі результати дослідження належать авторці особисто.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О. Борин, вважаємо за потрібне вказати на дискусійні моменти та висловити окремі зауваження.

1. На сторінках роботи охарактеризовано найважливіші українські конкурси для дітей та вокальне талант-шоу «Голос. Діти», висвітлено найбільш вагомі здобутки їх учасників. Однак у тексті роботи відсутні аналізи конкурсних виступів виконавців, які зробили би висновки роботи більш аргументованими. На захисті хотілося б почути характеристику 2-3 виступів юних вокалістів, які, на думку авторки дослідження, є найбільш показовими для сучасного українського дитячого вокального виконавства.

2. Висновки роботи є цілком слушними, коректними та методологічно обґрунтованими, але надто загальними, в них мало відображено усі досягнення роботи, зокрема величезний статистичний аналіз телевізійного талант-шоу «Голос. Діти» та інтерв'ю з юними виконавцями та викладачами вокалу.

3. У роботі дитячі талант-шоу розглядаються як виключно позитивні явища. Однак є й праці, де зосереджено увагу на негативних аспектах телевізійних талант-шоу; відзначимо насамперед статтю К. Станіславської з промовистою назвою «Мистецьке шоу: маніпуляція мистецтвом чи мистецтво маніпуляції?», надруковану у виданні «Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого» у 2020 році. І хоча в роботі зазначено, що «процес організації та проведення дитячих вокальних шоу має свої особливості та значною мірою відрізняється від аналогічних форматів, де беруть участь дорослі вокалісти» (с. 170), хотілося б дізнатися, чи завжди талант-шоу сприяють формуванню музичних смаків глядачів та розвитку виконавських умінь і навичок учасників, що стимулюють їх до подальшої творчої діяльності?

Висловлені зауваження не впливають на загальне позитивне враження від роботи О. Борин, яка виконана на високому науковому рівні та має вагоме теоретичне і практичне значення.

Висновок. Дисертація Борин Ольги Василівни «Вокальне виконавство дітей у контексті популярної музичної культури України (кінець ХХ – початок ХХІ століть)», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво, є самостійним завершеним науковим дослідженням, яке відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., та вимогам, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12 січня 2017 р., не містить ознак порушення академічної доброчесності, що дає підстави для присудження О. В. Борин ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичного мистецтва
ННІ «Донецька державна музична академія
імені С.С. Прокоф'єва»
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського

Ольга ЗОСІМ

